

Hogy mit kell akarnom, azt máshonnan küldik. Ezt a máshonnan dadogva mondjuk ki. A hívő mindig csak addig jut: „isten”, a gondolkodó addig: „lét”, a költő: „csoda”. Mindig ugyanaz íródik, mondatik, történik. Az életet mint a „mindig ugyanaz” történést legsajátabb, meghaladhatatlan létehetőségünk, a halál örzi. Rilke híres versében a saját haláláról beszél. Hogy azt ki kell érdemelni, el kell nyerni, ki kell küzdeni. Ha jól éltünk, akkor saját halálunk az akárki-halálok tömegéből kiválik, átitat, és oda, túlra át-ítat. Ha Rilket – és Vasadit – megértettük, akkor értjük azt is, hogy a „ki vagyok én?”, a „ki voltam én?” és a „ki leszek én?” ugyanaz a kérdés. A görög létfelfogás szerint csak akkor mondhatunk valakit boldognak, ha kivárjuk *teleutaiosz biosz*-át, élete végét, és látjuk: az is boldog. Csak a boldog vég hitelesíti – mintegy visszamenőleg – az életet. A nagy határon állva, a boldog időkeresztre feszülten egyszer csak belelátunk a végső napba. Innen még mindig visszariadhatunk. De ha nem, megkapjuk az egyetlen lehetséges beavatást: látjuk magunkat, ahogy az elmosódó kis-, közép- és nagy időben átvesszük a múlt idejű ajándékot. Értelmes életet éltünk.

„Mielőtt véglegesen eltűnne, fölizzik.” Ez az egysoros a kötet utolsó verse. Valamivel előtte pedig ez áll: „Örlemény leszel. / Világor. / Csillámos homok. / Szeretne, de nem / tud már megsütni / semmiféle pék. / Sebezni s bő vért / csapolni belőled / kés, tű, szavak. / Selejtezni irigyek, / ringből kiütni / fífikás akarnokok. / Tegyek másokkal, / s ugráljanak imádozt / reflektoraik ágyú- / tűzében. Téged / szétfúj majd a szél. / Ahova hullat, / ott világítasz. / Kihunyhatatlanul.”

Saját életrónika, helyzetjelentés, magánjóslat. Nem bomlik múltra-jelenre-jövőre: áll az idő. Fölizzik. Vasadi csodalámpája ő maga. Próbáljuk megérteni, amíg itt vagyunk. Ő mindig itt lesz. Vár.

Végh Attila

Kedves Olvasónk!
Kérjük, támogassa a Magyar Naplót az Írott Szó Alapítványon keresztül adója 1%-ának felajánlásával!
A kedvezményezett adószáma:
18090264-1-43
A kedvezményezett neve: Írott Szó Alapítvány
Köszönjük!

A tavasz kitépott szívével

Csoóri Sándor:
Már én se volnék,
Nap Kiadó, 2012.

Harminc év, mondja a kötet alcíme, mintha figyelmeztetni akarna: fontos a kezdetek dátuma. Fontos, mert az új szerelem ekkor robbant be a költő életébe. S mintha hitelesíteni akarná a fókuszában az egyetemes magyarság gondját viselő életművet – Kolozsvárról. A költő különös, Balogh Júliának ajánlott „udvarlóverse”, az *Egy erdélyi város dombján állva* nem a kedvest, nem is szerelmüket ünnepli, hanem a város megfojtását végigkövetve a kisebbségi létet s annak nyomorúságát emeli fókuszába.

Ám ebben az állapotrajzban benne van a lírikus személyisége is. A közösségért, a visszahozhatatlan régmúlt időkért síró-pörlő *aktív* magánya. Mintha a bűnt – valaminek, tudjuk minek a kifosztását – maga követte volna el. Amiért vezekelnie kell. Azért várja a megszólítást – a kövek kincseket rejtenek, de egyiknek sincs szája, csak a züllést nyugtázó mosolya („Régi palotádba pedig / az élők mellé / beköltöztek a sváb-bogarak”) –, hogy vallhasson a kötődés mélységéről.

„Húsz éjszakán át / ordítottam egyedül a temetőben: / Idegen vagyok itt, Város, a sírköveid között, / de a holtaknak kiásott, sárga földed / minden érzésemet visszajelzi. / Szólíts meg ezért a magam nyelvén. / Szólíts meg engem a mai havazásban. / Bárhova hányódhatok, / megkínzott zsoltáraidat / éneklek egyedül is. // Város, ha elhagylak, / első hazámban is száműzött vagyok.” (A versben nem kis „hangulati” csavar, hogy mindezt a várost szerelméért elhagyó nő is mondhatná.)

Csoóri Sándor, a test erotikájának adózva bármennyire is fölizzik a hangja, sosem bizonyos hagyományhoz illeszkedő, „szabályos” szerelmes verset ír – kell-e ennél erősebb bizonyíték a kötet harminckilenc költeményénél? –, hanem sajátos szürrealizmusában a világot (népet, évszakot, nemzetiségi gondokat) faggató mindenségköltemény. A darázs zümmögésében is visszahozhatatlan nyarakat látva, a vércse sikolyában pedig szibériás telek

(a társ, a szerető közösség ellenére is gyakran rátámadó magány-érzet) halál-korcsoyáját érezve.

A nő, a szerető feleség vagy kedves – kilengő melle jelezzen akár jövőbeli földrengést (*Megint jön valaki*) – csupán apropó számára, hogy természetfilozófiáját, társadalmi érdeklődését és éjszakai-nappali látomásának megannyi bokrát megvallhassa. Ha a tenger tízezer tonnás álmai bűnből és vasból vannak – miként az *Itt az este* befejező szakasza közli –, érthető a férfi – nő viszony (akár József Attilára utaló) kíméletlensége is. „Hozzad a kenyér van közelebb, / hozzám a kés”.

A nő adakozó öle és a testét élő sebbé kaszaboló kardlap kontrasztja alig pár év múlva megnyugvássá, elmúlás-rózsává fog szelídülni. Érdekes, hogy a velejéig komor protestáns egy Mária-parafrazissal már-már szakrális köröket érintvén miként nyugózi le imádoztját. A csaknem harminc év előtti *Énekek énekében* még a tapintás útjára indult *hódító* kéz „kalandos ujjai” tették bizonyossá a perzselő test minden szépségét – „Ez itt a csipőd, a tomporod, a hátad. / Piros, szép melled, mint két tüzéségi állás” –, ám mára az „égi” búcsúszavak fogják kijelölni azt a tere-numot, amelyen a gyónás (benne a szerető Szüzzé való fölmagasztalása) egyúttal a két fél egymásba olvadását vizionálja. A *Te rám hagyod élő világot* című versnek (2010. december 17.) ez a látomás-jövendölés a legszebb, legmegrendítőbb része (annak ellenére, hogy az egy nappal később született *Te vagy most*ban a halál fölpofozása is szóba kerül): „viszed karodon / a nemrég született / csöppecske megváltónkat, / hogy egyetlen árnyék se / takarhassa el. // Végül a halál lesz majd / nagy közös szerelmünk”.

Amíg az érzés-érzelem mint múltó idő lineáris kifejtéséig eljutunk, vagyis a szokatlan hangú, inkább „káromlás” (az életerő megbomlásának fizikai keservét) tartalmazó *őszikék*, a szürreális nyarakat és teleket megbolygató őszinteség – „Olyan szobákban jár velem, ahol én boldog / voltam mással, a falon képek, a falban sikolyok / s hazátlan vadlúdcsapat száll be az ablakon” (*Hosszan kell néznem*) – véghetlen sorjázásáig, addig lesz módunk a kubai nyarakat is vérében őrző Kékszakáll minden mozdulatát szemrevételezni. Az ámuldozó szerelmesét is – „Nem tudok semmit, de nyakad zsályaillatától / a végtelenséget is meghittnek érzem” (*Közel az éghez*) –, és a leborotvált fejű muzsikáló lányban a lét törékenységét, s dalában a megbolydult idegek korbácsolós táncát sejtető, saját vízióját a paraszti létből eredeztető kíméletlen látnokét is, miként a *Jelenés*

egyik részlete mutatja: „Jajgat a hegedűje, mint amikor élve / hasítanak szíjat vértanú testből, / jajgat, mint karóba zuhant vércse / virágos szőlőhegyen”.

Szerelmes verseket olvasunk (legalább is abban az értelemben, ahogyan a lírikus nő iránti áradó szenvedélyét megszoktuk)? Sokkal inkább valaminő kozmikus létérzés öröms voltában is kíméletlen darabjait. Az *Istentelen nyár* egyúttal a természet apokaliptizise – „Aszalódik a fű, a bodza, az árvacsalan, / s bármerre nézek, mindenütt kis fehér / csontvázakat látok tántorogni a levegőben, / s lehullott madarak szilvماغ nagyságú szívét a porban” –, s a *Vércsepp a földön* pedig a szerelem lugasába tévedt emberpár isteni-luciferi nézéssel való megregulázása. „Ropogatja a macska a galamb csontját, / fejét forgatva kéjesen ropogatja, / de szeme a véres cafatok fölül is / mozdulatlanul mered a semmibe. / Sárga hiúz-tekintetével csak a / ragadozó ősz tud így bámulni minket.” (Ha a *vér* mint számtalan ágra bomló szimbólumbokor jelentéskörét fölfedjük – korábban egyik tanulmányomban jómagam is megtettem –, láthatóvá válik a paraszti léthez közeli, csak abból a tapasztalati látványvilágból észlelhető-érezhető természet már-már kozmikus kíméletlensége.)

Csoóri szerelmes versei idézzenek honi (*Istentelen nyár*) és külföldi (*Szent és gonosz idő*) nyarakat – az utazás itt is életpótlék –, emlékeztessenek hazai (*Maradok inkább otthon*) és távoli telekre („Félve gondolok rá, hogy Gauguin vagyok ma Északon, / a magát száműző ember, / ki szigetek, pálmák s napsütés helyett / nők lélegzetében / keres új hazát magának” – *Stockholmi átváltozás*), a nő kapcsán vallott *belső utazás* letéteményesei. Magukban foglalják szürreálisba oltott szociografikus (néplélektani, viselkedésmorálra utaló, víziókban kiteljesedő, stb.) bősséggel mindazt, ami a férfi-nő kapcsolatot érzelmi, gondolati kozmosznak láttatja. A kötött forma ritkán sajátjuk, az ide-oda ugráló asszociációs gazdagság – az emberről a természetbe, a természetből a csillagokba ránduló képesség – viszont mindmegannyi költemény jellemzője.

Ahogy az *Emlékezés egy álomra* című versben az öngyógyítás láza fokozott, szabadság-hangulatával nagyon is jelentős szerepet kap – „a tavasz kitépott szívével kezemben / rohantam az orvosokhoz: / az elhasználódott húscsomó helyett / ezt ültessétek a mellkasomba, / ezt, ezt a harmattól is dobogó csodát” –, úgy válik egyre nyilvánvalóbbá a Petőfi gyűjtött életérzés, a szabadság és szerelem korokon túli *aktív jelenvalósága*, kozmikus igénye.

Szakolczay Lajos